

BEBESI GYÖRGY

EGY EXTRÉM VALLÁSI KÖZÖSSÉG: A HLISZTEK A 17-19. SZÁZADI OROSZ TÖRTÉNELEMBEN

Az előzmények: az egyházszakadás és a raszkolnyikok

Az orosz történelem bővelkedik sajátos és különös vonásokban, a nyugatos gondolkodásmód számára nehezen értelmezhető jelenségekkel. Ebbe a sorba illik a birodalom vallási kisebbségeinek, szektáinak története is, amelyek közül jelen dolgozat az ún. hliszt szekta és mozgalom ontológiájának, karakterének, dogmatikájának és történetének bemutatását tűzte maga elé célul az adott terjedelmi keretek között.

A törés a korábban viszonylag homogén és erőteljes pravoszláv egyházban és egyben az első orosz eretnecség kialakulása a 17. századra tehető. A század elején ugyanis több pátriárka felfigyelt a szertartáskönyvek ellentmondásaira. Filaret pátriárka utasítására megkezdték a könyvek összevetését, illetve görögből történő újrarendelését. A munkát Joszip pátriárka is folytatta, és a folyamat az 1652-től hivatalba lépő Nyikon pátriárka idején jutott el a társadalmi konfliktus, majd az egyházszakadás szintjéig. Nyikon ugyanis úgy tartotta, hogy vissza kell térni a tiszta forráshoz, a másolási és fordítási hibáktól mentes összöveghez, és ez szertartásrendbeli, illetve dogmatikai változásokkal is járt volna.¹ Bár reformjaihoz a cár támogatását maga mögött

1 *Mihail Heller: Az Orosz Birodalom története. Bp. 1996. 235.*

tudhatta, de a társadalom és a papság jelentős része elképzeléseire heves ellenállással reagált. A megszokott, bevett hit formalizmusa ugyanis felfogásuk szerint mágikus erőt hordozott, és féltek, hogy a szertartások rendjének és formájának megváltoztatása ennek elvesztésével jár. Nyikon reformjai pedig ilyen változásokkal jártak volna, pl. megváltoztatta Jézus nevének írásmódját, 8 ágú keresztet kellett használni a 4 ágú helyett,² két ujj helyett hárommal kellett vetni a keresztet, 4 térdhajtást írt elő az eddigi 17 helyett³ stb. Ezek a mai szemmel nem túl jelentősnek tűnő formai változások azonban mély spirituális tartalmat hordoztak, illetve sértettek meg. Az óhit szerint ugyanis, ahogy később nevezték, a szertartásokat és a szentségeket sajátos szimbólumként, a transzcendens és a teremtett földi világ találkozási pontjaiként értelmezték, amelyek a hívő ember számára meghatározott formában és látványban nyilvánulnak meg, és amelyeknek a megváltoztatása egyúttal a transzcendens lényeg elvesztését is jelenti.⁴ Nyikon és hívei viszont arra hivatkoztak, hogy ők nem megváltoztatják, hanem helyreállítják az ősi liturgikus rendet, amely még az apostolok korából származik. A reformátorok és az óhithez ragaszkodók között a dogmatikán túl politikai ellentét is feszült: a régihez ragaszkodók nem tudták elfogadni, hogy a török uralom alatt nyögő kis görög nép hitét vegye át egy erős keleti hatalom, úgy vélték, nekik kelleme beintegrálódniuk az orosz egyházba, nem pedig az oroszoknak visszagörögösödni.⁵ A „kijavított” szertartáskönyvet végül a hatalom támogatásával 1655-ben vezették be, és ennek súlyos következménye lett, egyházszakadáshoz – raszkolhoz – vezetett. Avakum, az ellenállók vezére az új liturgiát a „pravoszlávia elleni merényletnek” nevezte.⁶ Furcsa, de az orosz történelemre jellemző módon, itt nem azok lettek az eretnekek, mint pl. a reformáció Európájában, akik a hitet megváltoztatni vagy megújítani akarták, hanem azok, akik változatlan formában megőrizni kívánták, őket a későbbiekben óhitűeknek vagy raszkolnyikoknak, szakadároknak nevezték.

2 *Heller, M.*: Az Orosz Birodalom i. m. 236.

3 *Konrád Onasch – Vlagyiszláv Cipin*: Az orosz ortodox egyház története. Ecclesia Sancta 4. Bp. 1999. 84.

4 *P.P. Aprisko*: Az orosz filozófia története. Bp. 2007. 94.

5 *Heller, M.*: Az Orosz Birodalom i. m. 237.

6 *Heller, M.*: Az Orosz Birodalom i. m. 240.

Az egyházszakadással megtört a hatalom és hit korábban harmonikus viszonya. A cár, aki a pravoszláv felfogásban maga is isteni személy, így a hit ösztönzőjeként a vallás védelmezőjeként kellett volna, hogy fellépjen, ehelyett hozzájárult a hatalom erejével, hogy a vallást megváltoztassák, így a raszkolnyikok Antikrisztusnak tartották.⁷ Az új, immáron hivatalos vallással először az alsópapság szállt erőteljesen szembe, nem voltak hajlandók az új könyv alapján végezni a szertartásokat, majd az ellenállás áterjedt a városlakókra, a kereskedőkre, a sztrelecekre (lövészekre), végül a parasztságra. Az óhit népszerűségéhez és az ellenállás fanatizmusához hozzájárult, hogy Avakum és követői az egyházi prédikációk korábbi „ékes szófűzésre” épülő barokkos gyakorlatával szemben az érthető, nyers, köznépi nyelvet használták (prasztoreszije), és a prédikációkra helyezték a hangsúlyt, így az üzenetük eljutott a hívőkhöz, mozgósító ereje volt, ilyen értelemben mutatnak az anyanyelvre áttérő reformációval rokonságot.

Az új szertartáskönyvet a cári hatalom erővel kívánta elfogadtatni, a vele szemben tanúsított ellenállás pedig elérte a vallási örület, az extázis szintjét.⁸ Ily módon a raszkol, a szakadás, kapott egy erőteljes állam elleni színezetet is, később az orosz történelem számos felkelését támogatták az óhitűek, vagy hivatkoztak ideológiai alapként rájuk.⁹

A raszkolnyikok üldözése 17. sz. második felétől a 18. század utolsó negyedéig tartott, és időszakonként különböző intenzitással folyt.¹⁰

7 Heller, M.: Az Orosz Birodalom i. m. 238.

8 A történelem számos óhitű mártírt feljegyzett, akik szenvedtek és meghaltak hitükért, ilyen volt pl. Feodoszja Morozova moszkvai bojárno, akit kiűzték a fővárosból, majd elfogták, megkínózták, és végül börtönben halt meg nővérével, mert ragaszkodott eredeti hitéhez, az ő személye Szurikov: *Morozova bojárné* című festményéről is világszerte ismert. L. erről: Heller, M.: Az Orosz Birodalom i. m. 238.

9 Ilyen volt pl. a Sztjepan Razin-féle felkelés, amely raszkolnyik ideológiára épült, amikor a cári államot mint az Antikrisztus művét utasította el és világvégét jósolt, illetve Jemeljan Pugacsov lázadása, aki önjelölt cár volt és felkelését rengeteg óhitű támogatta. Vö. Onasch, K. – Cipin, V.: Az orosz ortodox i. m. 85.

10 Az őket sújtó intézkedéseket először a felvilágosult módon uralkodó cárnő, II. Katalin vonja vissza 1783–1785 között.

Ez az eksztatikus, túlfűtött társadalmi környezet kitűnő táptalaja volt újabb szekták születésének is. A felsőbb egyházi kontrol hiánya, a dogmatikai szabadság, az ellenőrizetlenül és hivatalos felszentelés nélkül működő papok, a széles körben érthetővé tett prédikáció, a peremvidék népeinek vallása összességében az öntörvényű népi értelmezések, népi irányzatok felé tolt el a vallást, amelyből a 17. század folyamán váltak ki, illetve a raszkolnyikizmussal párhuzamosan keletkeztek újabb szekták, kisebb vallási közösségek. Ezek közül a legnagyobb karriert futotta be a történelem során a hliszt szekta, egyfajta népi eretnecség, amely a 19. század elején rövid időre az udvarig is eljutott, és amely olyan világszerte ismert és hírhedt képviselőket adott az országnak és a történelemnek, mint Grigorij Raszputyin.

A hliszt szekta dogmatikája és jellemzése

A szekta pontos kialakulásának ideje nem ismert, valószínűleg a 17. század közepe táján, a raszkol idején, egy hosszabb, spontán folyamat eredményeképpen jött létre, a hagyomány szerint egy Danyiil Filippovics nevű, többször megfeszített, majd hitük szerint feltámadt jobbágy alakította az első közösséget még 1645-ben, nevük *korbácsot* jelent.¹¹ Dogmatikájuk központjában a meghaló és feltámadó Isten állt, ennyiben nem szakadtak el a pravoszláv gyökereiktől, sőt formailag hivatalosan az ortodox egyháztól sem. Eleinte főként a birodalom már említett peremvidékein terjedhettek el, ennek és az ottani gyakran nemzeti szinten élő népek vallásának, valamint az ősi orosz pogány tradícióknak erőteljes lenyomata van a rítusaikban. Hitük szerint Filippovics maga volt Szabaoth¹² isten, aki tüzes szekéren szállt le az égből, majd fiává fogadott egy *Ivan Szuszlov* nevű jobbágyot, akit egy „Istenanya” szült a számára 15 évvel korábban, és akit ő Krisztusnak nevezett. Később hagyományuk szerint Szuszlovot, az első Krisztust a bojárok elfogták, és Moszkvában a Megváltó kapujánál megfeszítették, de ő feltámadt és visszatért. Felfogásuk szerint halála után a Szentlélek a követőkbe költözött, így szekta története során számos próféta jelent meg a körükben, akiket ők Krisztusoknak neveztek. Az alapító egy 12 pontos parancsolatot hagyott követőire, de az ebben fog-

11 *Andrew Cook*: Raszputyint megölni. Szentendre 2007. 100.

12 Ősi orosz isten, imádata a normann időkre nyúlik vissza.

laltakat a hívek nem vették túl komolyan, pl. szerepelt a szüzesség az előírásaik között, ám szertartásaik, mint látni fogjuk, gyakran fordultak nyilvános orgiába. Kötelezettségeik között szerepelt a szegénység is, ám szolgálataikat, tudásukat pl. a jövendőmondást, gyóntatást, pénzért árulták.

A földi lét nyomorúságára ők is nyilvános önkínzással, vezekléssel figyelmzettették magukat, e tekintetben rokonságot mutatnak a nyugat-európai flagellánsokkal. A nyilvános bűnbánat, a vesszővel végzett „hlesztanyije”, az önostorozás bevett szertartásbeli elemeik közé tartozott, innen származik korbács elnevezésük.¹³ Az már azonban erőteljes sajátossága volt a szektának, hogy tagjai kínoztak másokat, főként férfiak nőket, hogy ily módon segítsék elő vezeklésüket, illetve éljék át Jézus fájdalmait.¹⁴ A bűn és a bűn meggyónása, majd a bűntől való szabadulás szintén teológiai alapnézeteik közé tartozott. Különböztek azonban minden korábbi orosz, illetve európai szektariánus irányzattól abban, hogy úgy gondolták, hogy a bűnt csak akkor tudják hitelesen meggyónni, ha előtte azt intenzíven, és minél többször is átélik. Különösen a paráznaság bűnét élték át sokszor, korabeli leírás szerint papjaik hálóingben forogtak dervisek módjára kántálva a tábortűz körül, „*majd bűnös módon bántak a társaságukban lévő asszonynéppel.*”¹⁵ A „ragyenyije,” a szent forgás alapszertartásaik közé tartozott, a kántálástól az önostorozástól és a forgástól alkoholos mámorhoz hasonló állapotba kerültek, hitük szerint ekkor költözött beléjük a Szentlélek.¹⁶ A felfokozott állapotot általános bujálkodás követte, meggyőződésük szerint ilyenkor nemzették az új „Krisztusokat”, illetve „Istenanyákat”,¹⁷ illetve ekkor jutottak a

13 Heller, M.: Az Orosz Birodalom i. m. 407.

14 Különleges eleme volt a szekta szertartásainak, a bűn megélésének, a kínzás is, és nemcsak az önostorozás. Mint említettük, főként a szekta férfi tagjai és papjai, sztarecei kínoztak meg, vesszőztek meg kikötözve nőket a bűnbocsánat elnyerése érdekében. Raszputyint egy ízben rajtakapták, hogy szentpétervári lakásában egy hírhedt hölgyet, Madám Lohtyinat verte, aki Jézus módjára volt kifeszítve, és büntetése közben folyamatosan imádkoznia kellett kínzójához. L. Aldous Huxley: *Az érzékelés kapui*. Debrecen, 2002. 137., illetve: Cook, A.: Raszputyint megölni i. m. 106.

15 Cook, A.: Raszputyint megölni i. m. 101.

16 Hlisztek ma is léteznek, szertartásaik ma sem nyilvánosak, Radzinszkij könyvében egy 1964-es (!) szertartást ír le, amelyen nem kis nehézségek árán sikerült részt vennie. Edvard Radzinszkij: *Az eleven Raszputyin*. Bp. 2000. 57.

17 Radzinszkij, E.: *Az eleven* i. m. 56.

jóslatok birtokába. Saját hivatalosan felszentelt papjaik nem voltak, viszont maguk közül azokat, akik mentálisan erősnek mutatkoztak, vagy rendelkeztek a gyógyítás, jövőbelátás tudományával, elfogadták vezetőnek, megbízták a szertartások vezetésével és a gyóntatás feladataival, sztareceknak, öregeknek nevezték őket, ami nem életkorra, hanem tekintélyre, képességekre utalt esetükben, ahogy fogalmaztak, ők „*olyan szent emberek, akik előtt megnyíltak az ég csatornái*”.¹⁸ Erősen hittek a misztikus érzékelésben, úgy gondolták, hogy a szekta felavatott igaz tagjai érzékelik a Szentlélek sugallatait, maguk is Krisztusokká válnak, és ez irányítja cselekedeteiket.¹⁹

A bűn intenzív és mély átélése után a kijózanodás pillanataiban meggyón-
tak sztareceiknek és egymásnak. Miután tagjaik hivatalosan az ortodox egy-
ház tagjai maradtak, és elismerték a pátriárka egyházfőiségét, ezért hitüket
többnyire titokban gyakorolták. Voltak olyan helyek, pl. erdei tisztások, ahol
nem rejtőztek el, lakott területeken, falvakban, általában földalatti építmé-
nyeket hoztak létre, őskeresztény módra pl. istállók alatt, és ott folytatták le
titkos szertartásaikat.²⁰ Magukat a nép vallásának, a nép szektájának tartot-
ták, hitüket pedig a nép igazságának, egyfajta olyan különleges igazságnak,
amely csak a szegény nép számára adatik meg. A hivatalos ortodox egyház
gondolkodásában az „ördög megtestesülésének” nyilvánították őket, és a 18.
század első felében keményen üldözték közösségeiket. 1733-ban Moszkvában
78 ember felett ítélték hliszt eretnenség vádjával, vezetőiket kivégezték,
az egyszerű tagokat távoli kolostorokba száműzték. Az Ivan-kolostornál kiás-
ták és nyilvánosan elégették az alapító, Danyiil Filippovics hamvait, de ezzel
a mozgalmat nem tudták megtörni, igaz, később a klérus is megengedőbbé
vált irányukban.²¹

A hlisztek az üldöztetés elől a birodalom peremvidékeire menekültek,
amiket „*zugoknak*” hívtak. Közösségeiket „*hajóknak*” hívták, egymást „*mi-
einknek*” nevezték. Az egyes hajók, illetve flottillák, tartották egymással a
kapcsolatot, erre küldötteket, akkori nevükön „*szerafimokat*” vagy „*repülő*

18 Frank N. Stein: Raszputyin. Szerzetescsuhába bújt ördög. Bp. 1997. 23.

19 A böjtölés a zsolozsmázás és a növényi kábítószer – pl. meszkalin – élettani hatásától l. Huxley, A.: Az érzékelés i. m. 163.

20 Cook, A.: Raszputyint megölni i. m. 101.

21 Radzinszkij, E.: Az eleven i. m. 59.

angyalokat” bíztak meg, gyakorlatilag folyamatosan úton lévő vándorszerzeteseket. Közösségeikben konspiratív nevet használtak, önmaguk azonosítására pedig titkos jeleket alkalmaztak, és országszerte, ha vándoroltak, erről ismerték fel egymást, ebben viszont szabaddkőműves vonásokat mutatnak.

Hírhedt, a mai napig emlegetett képességeik, szertartásaik közül kiemelkedik a sajátságos ördögűzés tudománya, amit általában papjaik gyakoroltak gyóntatás után a bűnbocsánat elnyerése érdekében a női bűnbánókon. A női hívek ugyanis legtöbbször a paráznság bűnét gyónták meg, erről úgy tartották, hogy az az ördög műve, és a hívekbe költözött ördögöt csak a papok tudják kiűzni „szent aktus” révén. Raszputyin, a 19. század utolsó harmadában és a huszadik század elején élt leghíresebb hliszt, aki a szatíriázis (nemi kielégíthetlenség) betegségben szenvedett, és ezzel az ideológiával több száz nővel közösült.²² Amikor ezt a szemére hányták, azt állította, hogy ő csak egy ősi hliszt szertartást követ, de maradt fenn leírás arról, hogy a szekta papjai „hagyományos” ördögűzéssel is foglalkoztak.

Az ikonokban és az ikonok varázserejében hittek,²³ ebben megőrizték pravoszláv gyökereiket. Raszputyin is egy szent, Verhoturjei Szent Simon ikonjának az ajándékozása ürügyén került kapcsolatba II. Miklóssal és feleségével, akik a csodatevő képtől a gyermekáldást és a fiúörökös megfogadását remélték.²⁴

A vallási ideológiával megtámasztott és fanatikus hittel legitimált kegyetlen szexuális perverziókon kívül a szekta tagjai más területeken is különleges képességeikkel hívták fel magukra a figyelmet. Az egyik ilyen volt *az állatokkal történő kommunikáció képessége*. Raszputyinról jegyezték fel, „*hogy suttogott az állatokkal*”, azaz képes volt megnyugtatni, lecsendesíteni, bizonyos mutatóanyagokra rávenni őket.²⁵ A másik nem mindennapi tudományuk a *jövendőmondás* volt, amellyel komoly pénzt tudtak keresni a babonás falusiak körében, s jónéhányan komoly karriert futottak be ezzel a tudással. A feljegyzések szerint meg tudták mondani, hogy bizonyos eltűnt tárgyak vagy állatok hol találhatóak, egy közösség vagy egyén életében jövedelem és

22 *Henri Troyat*: Raszputyin. Bp. 1998. 20.

23 *L. Valerij Lepahin*: Az óorosz kultúra ikonarcúsága. Szeged 1993., valamint *Ruzsa György*: Ikonok könyve. Bp. 1981.

24 *Troyat, H.*: Raszputyin i. m. 28.

25 *Cook, A.*: Raszputyint megölni i. m. 97.

egészség szempontjából mi várható, de legfélelmetesebb képességük az volt, hogy megjósolták egyes személyek halálának az időpontját, jóslataik állítólag félelmetes pontossággal váltak valóra. A szektát összességében talán úgy kell elképzelnünk, mint egy sajátos pogány hagyományokat őrző és keleti valláselemeket ötvöző népi kinövést az egyház testén, amely azért minden extrém vonásával együtt a klérus kebelén belül maradt, ellentétben a raszkolnyikokkal, nem vált le róla, s bár létezéséről nem vettek hivatalosan tudomást, ugyanakkor eltűrték őket, és tudtak titkos szertartásaikról.²⁶ A 18. század végétől már nem üldözték őket, sőt a különleges képességű hlisztek az egyház is becsülte, Raszputyint pl. saját kormányzáságának egyházi vezetői ajánlották be a fővárosba.²⁷

A 18. század második fele csendesebb időszak volt a szekták életében, II. Katalin idején jelentős könnyítésekhez jutottak, toleránsabbá vált a hatalom. A történetírás a „szekták aranykorának” azonban a 19. század első évtizedét tartja, amikor a trónra lépő I. Sándor intézkedései gyakorlatilag szabad utat adtak az autonóm vallásgyakorlásnak. Az uralkodó szakított apjának, a meggyilkolt I. Pálnak a rekatolizációs törekvéseivel, megnyitotta a határokat, hazaengedte a szibériai száműzötteket, egyetemeket alapított, megkezdte a zsidók helyzetének felülvizsgálatát, lehetővé tette a raszkolnyikok számára templomok építését és legális vallásgyakorlásukat, amnesztiát hirdetett, beszüntette a kínzásokat és kényszervallatásokat, engedélyezte a magánnyomdákat és a külföldi könyvek behozatalát.²⁸

A svájci nevelője által liberális szellemben nevelt uralkodó progresszív intézkedéseinek azonban lett egy nem várt mellékhatása is, a szabadabbá vált társadalmi légkörben megerősödtek és elterjedtek a korábban titokban mű-

26 Raszputyint pl. a szentpétervári udvarban gyakran nyomatékosan figyelmeztették, többek között maga a cárné is, hogy hliszt gyökereiről ne beszéljen. Vö: *Radzinszkij, E.: Az eleven i. m.* 207.

27 A klérus bizonyos korlátozott ellenőrzést is tudott gyakorolni a közösség, illetve annak tagjai fölött; megint csak a legismertebb hliszt, Raszputyin példájára hivatkozva, amikor túlságosan közel került az udvarban a cárnéhoz, s viselkedése botrányt keltett, a klérus Hermogen püspök és Iliodor szerzetespap vezetésével meghallgatásra rendelte, s mivel ott nem tudták viselkedése megváltoztatására rávenni, illetve arra, hogy hagyja el az udvart, egész egyszerűen alaposan megverték. L. *Bebesi György: A cári monarchia védőszentjei. Pogromlovagok és sűrke kardinálisok.* Pécs 2001. 113–114.

28 *Bebesi György: Oroszország története a 19. század első felében. (1801–1856).* In: *A Hosszú 19. század rövid története.* Szerk. Bebesi György. Pécs 2013. 214–215.

ködő szekták is. Ennek egyik következménye lett, hogy megjelent a hliszt mozgalom udvari változata. Tatarinova ezredesné úgy érezte, hogy evangélikus hitéről az ortodoxiára történő áttérése során megszállta a Szentlélek, és Istenanyának nyilvánította magát, körülötte alakult ki I. Pál idejében a Mihály Palotában egy titkos kör, amelynek számos előkelőség a tagja lett, pl. Golicin kultuszminiszter, Koseljov udvarmester. Éjszakánként eszelős hliszt forgásokat tartottak, majd népi szokás szerint az örület orgiákba torkollott.²⁹ Tatarinovát majd csak 1837-ben küldte kolostorba I. Miklós, ezzel az udvari szárny elhalt, a hliszt mozgalom népi eretnekség maradt.

A szekta szektája: a szkopcok tündöklése és eltűnésük

A másik meglepő jelenség, hogy nagy népszerűsége tett szert a század elején egy, még a hliszteknel is extrémebb és szélsőségesebb nézeteket képviselő, belőlük kivált szekta, az öncsonkító szkopcoké. A nevük kasztráltat jelent, a 18. század közepe táján különültek el a hlisztektől. A közösség fanatikus tagjai már nem elégedtek meg a bűn intenzív megélésével, majd meggyónásával, hanem teljes aszkézist hirdettek, el kívánták zárni magához a bűnhöz vezető utat. A legfőbb bűnnek a paráznaságot tartották, és megnyilvánulását az ördög megtestesülésének vélték. A kísértést így a nő jelentette számukra, hiszen a nők ébresztették fel a nemi vágyat, és vitték bűnbe az embereket. Dogmatikai felfogásuk szerint „*a női szépség felemészti a világot, elzárja az Istenhez vezető utat, s mivel minden eszköz hatástalan ellene, a férfiakat meg kell fosztani a bűnözés lehetőségétől*”,³⁰ azaz magának a kísértésnek a gyökereit kell megszüntetni, ezért kasztráltatták magukat. A másik ideológia alapvetés, amelyre felépítették filozófiájukat, Máté evangéliumának egy mondata volt, amely szerint „*vannak heréltek, akiket az emberek heréltek ki, és vannak, akik maguk herélték ki magukat, a mennyeknek országáért. Aki beveheti, vegye be*”.³¹ A metódust „*tűzes keresztiségek*” nevezték, és meg voltak győződve, hogy vállalása különbbé teszi őket másoknál, lehetőséget nyújt majd szá-

29 Radzinszkij, E.: Az eleven i. m. 59–60.

30 Heller, M.: Az Orosz Birodalom i. m. 407.

31 Máté, 19: Máté Evangéliuma. In: Szent Biblia, az Új Testamentom könyvei. 3–42. Bp. 1990. 10–12.

mukra az öröklétre, arra, hogy maguk is „Krisztusokká” váljanak. Az eljárást baltával vagy izzó vassal hajtották végre, az elköteleződés, az örök életre történő felkészülés legmagasabb szintjének tartották a teljes nemi szerv levágását. Dalaik, táncaik, „forgásaik” ugyanakkor tele voltak vidámsággal és boldogsággal, meg voltak győződve róla, hogy megtalálták az üdvözléshez vezető utat. Meglepő módon nők is nagy számban csatlakoztak hozzájuk, akik úgy tűnik, hogy nem kívántak az ördögi kísértés alanyai lenni, ezért levágták mellbimbójukat, vagy egész mellüket, illetve külső nemi szerveiket.³² Annak ellenére, hogy ebbe sokan belehaltak, mégis váratlan és elképesztő népszerűsége tettek szert. A nép köréből induló kezdeményezéshez csatlakoztak papok, katonatisztek, sőt még nemesek és udvari emberek is önként kiheréltették magukat. Vezetőjük Kondratyij Szelivanov volt, akit nézeteiért még a toleráns II. Katalin is Szibériába száműzetett. Az I. sándori amnesztia idején azonban visszatért, tanait szabadon terjeszthette, sőt még állami tisztségre is pályázott kihasználva a szkopcok másik különleges vonását, a hlisz-teknél már megfigyelt jövendőmondás képességét, amelyről úgy gondolták, hogy azt a „tüzes keresztség” végrehajtásakor nyerték el.

A 19. század későbbi évtizedeiben a kegyetlen szkopc vallási örület alábbhagyott, képviselőik lassan letűntek, ám anyaszektájuk, a hliszt, továbbra is fennmaradt, és megerősödve érte meg a 20. századot. Addigra hajóik Szibériától az európai Oroszországig behálózták a birodalmat, becslések szerint több százezer taggal rendelkeztek, és soraikból emelkedett ki a századvég udvari miszticizmusának oldalvizén a leghíresebb hliszt, a már többször említett Grigorij Raszputyin, aki képességeivel és ravaszságával, „hliszt tudományával” a cári családot is befolyása alá vonta, és a háttérből a cárnén keresztül gyakorlatilag irányította a birodalmat – ez azonban már egy másik dolgozat témája lehetne.

32 *Radzinszkij, E.*: Az eleven i. m. 60–61.